Sumonyi Zoltán

Az oslói szereplésről

Békássy Ferenc és Yanci

1986 júniusában vonattal mentem Oslóba. Egy szombat este beszálltam a hálókocsiba, mindig is szerettem vonaton aludni, és reggel fél hét körül megérkeztem Kelet-Berlinbe. Az oslói gyors csak éjfélkor indult, így volt egy bő napom, hogy újra bejárjam a várost. A délelőttöt a Pergamon Múzeumban töltöttem, aztán visszamenten az Alexanderplatzra, hogy a Régi Városháza éttermében megebédeljek. Reménytelenül hosszú sor állt a Rathauskeller bejáratánál, de egyszer csak megjelent egy libériás ajtónálló, és elkiáltotta, hogy egy személy bemehet. Jelentkeztem, bevezetett és leültetett negyediknek egy középkorú házaspár és egy fiatal lány asztalához.

Amíg a pincérre vártunk, barátkozva fordultak felém. Sajnos, németül nem tudok, de gondoltam, hogy oroszul ők is tanultak az iskolában, esetleg értenek angolul. Hát, alig-alig, de végül elég jól elbeszélgettünk. Éppen a lányuk érettségi bizonyítványát ünneplik itt, mondták, és kérdezték, hogy én meddig maradok Berlinben? Norvégiába megyek?! – néztek rám meglepetten, s egy kis gyanakvással a szemükben. Hát nem azt mondtam, hogy magyar vagyok, és hogy Budapesten élek? Hát hogyan utazhatok én Oslóba, egyedül? Szocialista útlevéllel? Megmutattam az útlevelemet, amit a családfő – akkurátus mérnökember – tüzetesen megvizsgált, az érvényességét, a norvég vízumot, aztán szabadkozva visszaadta. Elnézést a bizalmatlanságért, mondta, de számukra ez szinte elképzelhetetlen. És ha már így összebarátkoztunk, töltsem velük a nap hátralévő részét, szívesen megmutatják a várost, körbevisznek az autójukon. Beültünk a családtagként kezelt, agyonápolt Trabantba, anya és lánya hátra, én elöl az anyósülésre. A 70-es években nekem is volt Trabantom, szerettem is, mondtam, és ez még szorosabbra vonta a barátságunkat. Este meghívtak a lakásukra, megvacsoráztunk, és fél tizenkettőre kivittek az állomásra. Úgy búcsúztattak, mint egy régen látott közeli rokont, aki megint eltűnik az ismeretlenben; a Rostock felé induló vonat mellett mindhárman futva integettek.

Szerelvényünket Rostocknál rátolták a kompra, s mire megérkeztünk Trelleborgba, és „kihajózva” ismét a szárazföldön gurultunk, már javában reggel lett. Tudtam, hogy csak este hat-hét óra tájban érkezünk Oslóba, de ennek még örültem is, legalább lesz időm alaposan átvenni az

előadásom angol nyelvű szövegét. Békássy Ferencről írtam, az első világháborúban elesett fiatal költőről, hiszen az irodalmi estek meghirdetett vezérfonala: Az európai kultúra lassú süllyedése 1914 után – avagy Európa, az új Atlantisz.

Békássy 1979 óta foglalkoztatott, azóta, hogy a zsennyei alkotóház (az egykori Békássy-Bezerédj kastély) parkjában fölfedeztem töredezett sírkövét. Az apja egy év után hazahozatta a tömegsírból, ahol iszákjában sértetlenül megtalálták kéziratos verseit. Tudtam róla korábban is, Vas Istvántól, Cs. Szabótól, Görgeytől, tudtam, hogy külön emléktáblája van Cambridge-ben a kollégium hősi halottainak kápolnájában, s azt is, hogy 1915-ben Babits, majd Kosztolányi és Tóth Árpád is elsiratta a Nyugatban. Mégis, az a váratlan találkozás a zsennyei ősparkban késztetett némi kutatásra, s még akkor írtam is róla egy hosszabb elégiát. Az előadásom lényegében az elégia megírásának története köré épült, nem utolsó sorban praktikus okokból, mert a verset már korábban angolra fordította Alan Dixon. Az tehát készen van, gondoltam, csak fel kell olvasni. Mégis, annak az előadásmódjával voltam legkevésbé elégedett.

Az oslói pályaudvaron egy idősebb úr várt rám, magasra tartott táblával, s felautóztunk egy hosszú, lejtős utcán. Az emeletes ház egyik lakása előtt fiatal, csinos nő nyitott ajtót, végigvitt a kétszobás lakáson, majd asztalhoz ültünk, könnyű vacsorával várt bennünket. Közben elmondták, hogy két-háromszáz család ajánlotta fel lakását a fesztivál idejére, addig ők kiköltöznek a nyaralóikba, így szállásolják el a vendégeket. Az én házigazdám is mindjárt távozik, mondta, csak még megmutatja a telepakolt frizsidert, a megvetett ágyat, törölközőket, „ne hezitáljak" használni őket! Többé nem láttam, pedig – ahogy szülőmegyémben mondják – nem irtóztam volna, ha ott marad. De a nap bármely szakában mentem föl a Bygdøy allén lévő szállásomra, mindig találtam az asztalon egy cédulát: „kevés sört ittál", „feltöltöttem a frizsidert", „friss kenyeret vettem". S az utolsó: „a kulcsot majd dobd be a postaládámba!"

Három fellépésem volt, az első mindjárt másnap délután a Nordraak Kávéházban. A közönség érdeklődését fölkelthette a fiatal Békássy története, az a Radnóti-előkép a tömegsírban megtalált versekkel, mert utána érdeklődve álltak körül, az osztrák nagykövet pedig leültetett egy pohár pezsgőre.

– Hát kérem, én eddig semmit nem tudtam erről a fiatal Békássyról! – mondta. – Csak huszonkét évet élt, és ennyi mindennel foglalkozott? És verselt magyarul, angolul? És Virginia Woolf adta ki az angol verseit? És tagja volt az Apostolok Társaságának? Együtt Ludwig

Wittgensteinnel, és John M. Keynesszel? Hát ez fantasztikus! Fantasztikus! De nem láttam itt a magyar kollégámat.

– Igen – mondtam zavartan, mert az ember külföldön mindig hazafi, és próbálja menteni a menthetetlent –, ma nem ért rá, de úgy tudom, hogy vasárnap eljön a záróünnepségre, az Operaházba. Ott is felolvasok. És remélem, hogy a verset ott már egy angol anyanyelvű fogja elmondani.

– Jó, akkor találkozunk, mert még egyszer szeretném meghallgatni.

Nem sejthettem, hogy ez a két felelőtlen ígéretem fogja megnehezíteni következő napjaimat. Másnap reggel felhívtam a magyar követséget, de egyik számon se vették föl a telefont. Gondoltam, még korán van, de aztán napközben sem. Délután megkerestem az épületet, hosszan csöngettem, semmi. Két nap múlva elértem valakit a kereskedelmi kirendeltségünkön, de a telefonáló azt mondta, hogy ő nem ért az irodalomhoz, a nagykövet asszony pedig nagyon elfoglalt, ezért ne is reméljem, hogy vasárnap elmegy a felolvasásomra. Még mindig nem adtam föl, már csak az osztrák nagykövet miatt sem, s közben egy angol anyanyelvűt, vagy anyanyelvi szinten beszélőt is próbáltam felkutatni.

Péntek délután a fesztiváli forgatagban valaki angolul énekelt az utcán, körülötte nagy csődület, alig tudtam a közelébe furakodni. Negyven év körüli férfi pantomimezett egy dobogón, szűk tornadresszben, merevre festett arccal, s miközben alig mozgott a szája, zenekíséret nélkül énekelt. Az alkalmi színpad fölötti molinón az állt, hogy „YANCI – pantomimes, színész, akrobata, énekes – Kanada." Hátha egy Jancsi ez a Yanci! –, gondoltam, s kivártam a produkció végét, soromat az autogramgyűjtők között, majd megszólítottam magyarul. Csodálkozva nézett rám. „A bácsi is magyar?"

Nem értettem, hogy miért bácsiz engem ez a velem egykorú férfi, de aztán, már egy sörözőben, megtudtam, hogy hat-nyolc éves koráig a nagyszülei nevelték valamelyik jugoszláviai magyar faluban. Onnan Párizsba került zeneiskolába, majd balettet tanult, s végül Marcel Marceau munkatársa lett, és most már saját iskolája van Kanadában. Mindent ért és el is tud mondani magyarul, de a szókincse egy hat-nyolc éves gyereké. Megmutattam neki az angolra fordított verset, hogy ezt kellene felolvasni az Operában, megtenné-e? Boldogan! – mondta, és már intonálta is, hibátlanul.

Vasárnap este a teltházas Operaház színpadán egymás mellett állt a tíz-tizenkét felolvasó; egyik oldalamon Yanci, a másikon Andrej Voznyeszenszkij. Csak ketten képviseltük a „béketábort", Voznyeszenszkij akkor már ellenzékinek számított. A felolvasások utáni fogadáson igyekeztem elkerülni az osztrák követet, de valahogy mégis ránk talált. Ismét

gratulált, Yancinak külön is a szavalásért, de sajnálkozott, hogy most sem látja itt a magyar kolleginát. Yanci azzal búcsúzott, hogy ő most Hamburgba repül, mert ott is alapít egy akrobataiskolát, de két-három hét múlva Pestre jön, s akkor ismét találkozunk.

Oslói téblábolásom megjelent az Élet és Irodalomban, s annak a hosszú beszámolónak két következménye lett.

Az egyik: felhívott Vitray Tamás a televízióból, hogy hol lehetne Yancit elérni, mert készítene vele egy beszélgetést az „Ötszemközt" című műsorába. (A műsor elkészült, és Yanci egy bemutatót is tartott a Mikroszkóp Színpadon, ahol akrobatikus tánca közben Szakcsi Lakatos Béla szerzeményére énekelt.)

A másik: az ÉS főszerkesztője dorgáló levelet kapott a Külügyminisztériumból, amiért a magyar diplomáciát tudatosan lejáratő hazugságokat közöl, és felszólították, hogy a rágalmazó tudósítót soha többé ne küldje Norvégiába.